

Tampere Hautalan työpaikka- alueen arkeologinen inventointi

2023

Sisällys

1	Tiivistelmä ja arkistotiedot	2
2	Johdanto.....	3
3	Alue	4
4	Menetelmät	6
5	Vanhat kartat	7
6	Maastotyöt	19
7	Kohteet.....	21
8	Tulokset.....	21
9	Lähteet	22

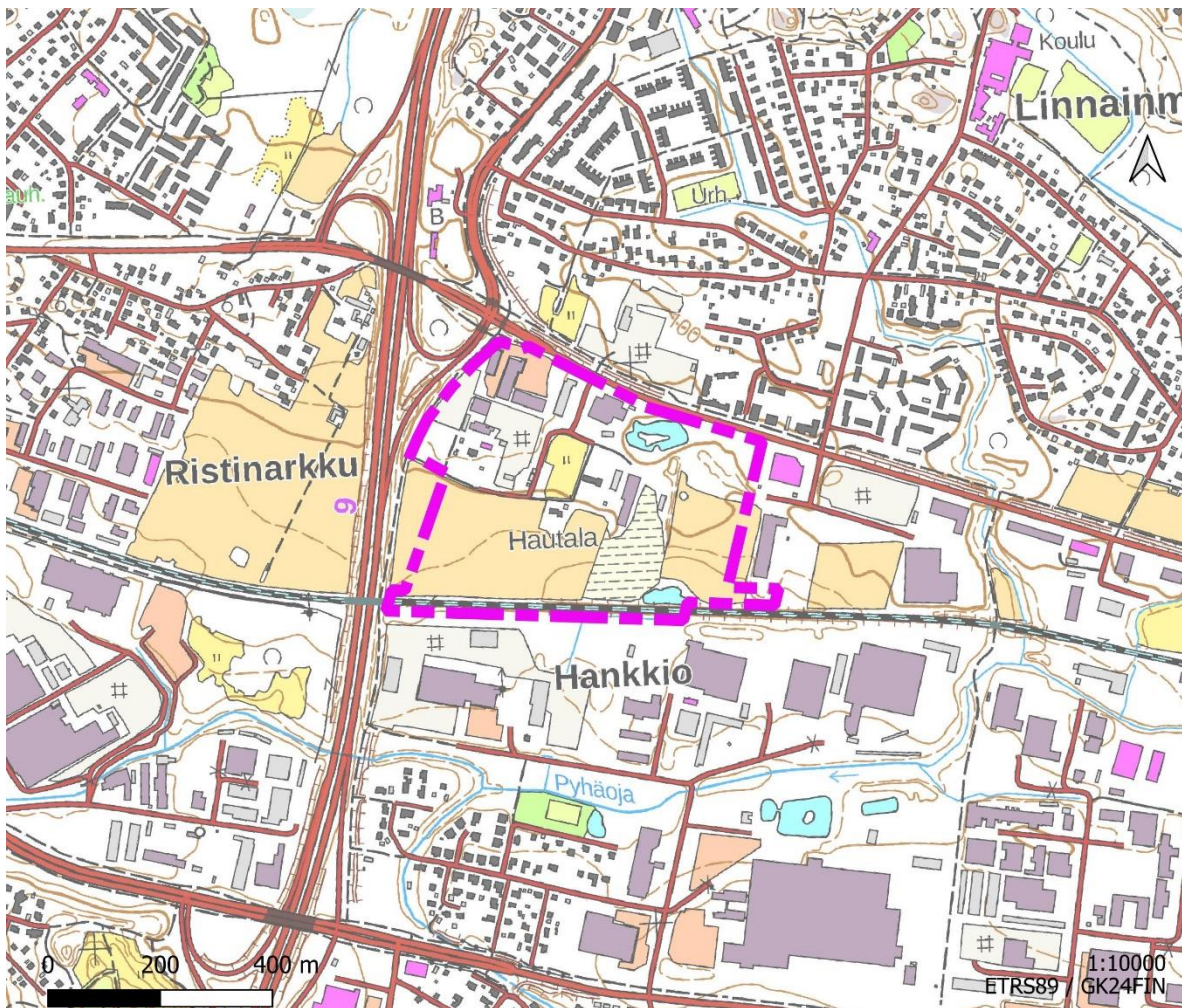
1 Tiivistelmä ja arkistotiedot

Heilu Oy teki elokuussa 2023 arkeologisen inventoinnin Hautalan alueella. Tarkkuusinventointi liittyi Hautalan työpaikka-alueen asemakaavan numero 8867 laadintaan, jonka tavoitteena alueen hallittu uudistaminen. Alueelta ei tunnettu ennestään muinaisjäännöskohteita, eikä uusia kohteita havaittu tutkimuksen yhteydessä.

Maastotyöt tehtiin yhden päivän aikana 11.8.2023 ja jälkityöt sen jälkeen syyskuussa 2023. Esi-, kenttä- ja jälkitöistä vastasi arkeologi (FM) Kalle Luoto apunaan (HuK) Meri Leppäsalko.

Taulukko 1. Tehdyn arkeologisen inventoinnin arkistotiedot.

Arkistoitava tieto	Tiedon kuvaus
Tutkimustyyppi:	Arkeologinen tarkkuusinventointi
Tutkimuslaitos:	Heilu Oy
Tutkimuksen tekijä:	FM Kalle Luoto ja HuK Meri Leppäsalko
Kenttätöaika:	11.8.2023
Tutkimusten rahoittaja:	Tampereen kaupunki
Muinaisjäännökset:	-
Aikaisemmat tutkimukset lähialueella:	inventointi Rätty 1971 inventointi Nurminen & Rajala 1994 inventointi Raninen 2016
Aikaisemmat löydöt:	ei löytöjä

Kartta 1. Selvitysalueen sijainti. Mk 1:10 000.

2 Johdanto

Työn tarkoituksena oli tehdä arkeologinen tarkkuusinventointi alueelle suunniteltua asemakaavan laadintaa varten. Selvitysalue on laajalti 1900-luvun loppupuolen rakentamisen muokkaamaa. Alueen lounaisosassa sijaitsevat kesannolla olevat pellot ovat kuitenkin potentiaalista aluetta mahdollisen arkeologisen kulttuuriperinnön säilymisen kannalta. Selvitysalueen läheisyydestä tunnetaan rautakautisia ja historiallisen ajan kohteita. Selvitysalueen länsipuolelta on löydetty todennäköisesti moderniin maankäyttöön liittyvä lyijyesineenkattkelma (tieto Pirkanmaan maakuntamuseo). Alueesta länteen moottoritien toisella puolella sijaitsevasta lähipellosta on löydetty rautakauden lopulle ajoittuvia löytöjä. Työssä keskityttiin erityisesti havainnoimaan mahdollisia arkeologisia kohteita alueen eteläosassa.

3 Alue

Ympäristö

Inventointialue sijoittuu lounais-Linnainmaalle aivan Ristinarkun rajan tuntumaan. Alueen pohjoisosat on muokattua maastoa. Alue on sekoitus kesännolla olevaa peltoa sekä suuria hallimaisia liiketilarakennuksia, liiketoimintaan liittyviä asfaltoituja alueita ja täytemaa-alueita. Lisäksi alueella on kolme asuinkäytössä olevaa rakennusta. Alueen ympäristö koostuu lähinnä rakennetuista omakotitalo- ja liiketila-alueista. Aluetta rajaa lännessä ja pohjoisessa vilkkaasti liikennöidyt Pyhäjärven - ja Sammon valtatie sekä etelässä junarata. Pohjamaaltaan inventointialue on suurimmaksi osaksi savea. Inventointialueen länsiosassa maaperä on hiesumaata. (Geologian tutkimuskeskus, Maaperä 1:20 000/1:50 000.

<https://gtkdata.gtk.fi/maankamara/#. Viimeksi käyty 6.7.23.>

Vesistö

Inventointialue on noin 800 metriä luoteeseen lähimmästä järvestä, Kaukajärvestä. Kaukajärvi kuuluu Kokemäenjoen vesistöön ja se on pinta-alaltaan 141,5 ha. Inventointialueella sijaitsee lisäksi kaksi pientä lampea. Kaukajärvi on ollut osa vesireittiä Pyhäjärveltä lidesjärven, Kaukajärven, Suoramaanjärven ja Kirkkojärven kautta Roineeseen. Unto Salon mukaan väylä ei ole ollut myöhäisempinä aikoina suuressa merkityksessä, mutta aikaisemmasta käytöstä on todisteena kyseisten kylien yhteinen jakokuntanimitys Salmikunta (Salo 1988: 55.) Kyseisen vesireitin sekä harjujen muodostelman varrelta löytyy myös rautakautisia kohteita.

Tutkimusalueen historiaa

Inventointialueen läheisyydessä on ollut asutusta jo rautakaudelta saakka, mistä ovat merkinä alueen läheiset polttokenttäkalmistot. Alue kuului keskiajalla Pirkkalan hallintopitäjään ja Messukylän seurakuntaan sekä hallintoalueena Takahuhdin jakokuntaan. Takahuhti sijoittui Aakkulanharjun pohjoispuolen alavalle hietamaa-alueelle ja tarjosi hyvät mahdollisuudet maanviljelylle. Kylä muodostui harjun notkelmassa kulkevan Kyläjoen ja Sikosuon väliselle harjanteelle. Messukylän ja Takahuhdin alueella kulki Messukylä-Teisko-Ruovesi tielinja, joka mainitaan jo 1620-luvulla ja joka hyväksyttiin yleiseksi tieksi vuonna 1815 (Luoto 2011: 33). Takahuhdin kyläpaikka tunnetaan jo vuodelta 1390 olevista kirjallisista lähteistä ja 1500-luvulla kylä oli Pirkkalan hallintopitäjän suurin. Takahuhdissa oli vuonna 1540 23 taloa ja vuonna 1553 veronmaksajia oli kylässä 29. (Suvanto 1988: 163, 215; Tuominen 1994: 8; Tuomainen 2021: 17).

Uuden ajan alkupuolella Takahuhti oli osa Messukylän harjun ja Kaukajärven ympäristön asutuskeskittymää, johon kuului noin 14 kylää ja 88 taloa ja jonka maisemaan liittyi jo keskiajalla harjulla kulkenut valtakunnallinen maantie ja Messukylän kivikirkko (Tuomainen 2021: 15–22). Takahuhdin vanhoja taloja, kantataloja, tai viimeistään 1700-luvulla muodostuneita taloja olivat Pylsylä, Pekka, Louttu, Irjala, Huikas, Janka, Kyrölä, Rahola, Lusa, Linna, Hinttala, Kässälä, Suomala, Loimala, Finni, Kirjavainen, Jussila, Heikkilä ja Kokko. Messukylän pitäjässä aloitettiin isojaon maanmittaukset 1760-luvulla ja Takahuhdin kylässä sen vaikutukset jäivät vähäisiksi. Uusijako aloitettiin 1840-luvulla ja vuonna 1881 annettiin asetus, joka vapautti jako-osakkaat jaon aiheuttamista kustannuksista. Takahuhdissa uusjaon toteuttamisen myötä 1900-luvun alkupuolella

ei kuitenkaan tapahtunut kyläkeskustan autioitumista vaan rakennuskanta vaihtui mäkitupiin ja kasvavaan omakotiasutukseen. (Tuominen 1994; Tuomainen 2021: 17.)

Inventointialue on ollut peltovaltaista maatalousmaisemaa ainakin 1960-luvulle asti historiallisten ilmakuvien perusteella. Alueen luoteiskulmassa sijainnut Ala-Heikkilän talo on todennäköisesti perustettu 1900-luvun alussa, sillä talo on Nimetty vuoden 1906 pitäjänkarttaan ja Senaatinkarttaan 1912 on myös tonttimaa merkittynä. Talotontti on yhä asuttu.

Arkeologiset kohteet

Inventoidulta alueelta ei tunneta kiinteitä muinaisjäännöksiä entuudestaan, mutta alueen länsipuolelta on löydetty metallinetsinnässä todennäköisesti melko nuori lyijyesineen katkelma.

Inventointialueesta 0,2–1,2 kilometriä luoteeseen sijaitsee nykyisen Ristinarkun kohdalla lähimmät kiinteät muinaisjäänkökohteet. Lähin niistä on rautakautinen polttokenttäkalmisto nimeltä Veijankuja (837010022), joka ajoittuu viikinkiajalle. Kalmisto on moniosainen ja paikalta on tehty runsaasti löytöjä 1800-luvun loppupuolella, kuten useita pronssiesineiden katkelmia, kaksi miekkaa, keihäänkärki, miekanlappen osa, lasihelmi sekä kaksi rannerengasta (löydöt kokoelmanumeroilla KM18819: 1–2, KM23314: 1–119, KM2536: 361 a–b, KM2635: 492, KM2986: 4, KM3150: 1 ja KM40741). Heti sen vieressä sijaitsee toinen, osittain tuhoutunut, rautakautinen polttokenttäkalmisto nimeltä Pappulanmäki (837010021) sekä rautakautinen asuinpaikka Veijanmäenkatu (1000022955). Veijanmäenkadun asuinpaikalla tehdyissä tutkimuksissa on löydetty selviä merkkejä rautakautisesta asutuksesta sekä merkkejä koukkuauralla muokatusta muinaispellosta. Hieman etäämpänä sijaitsee myös merovingiaikainen polttokenttäkalmisto Kukkojenkivenmäki (837010020), josta mahdollisesti osa on säilynyt nykyisen omakotitalon ja sen puutarhan alla sekä rautakautinen useamman röykkiön kohde, Linna (837010018), jossa on alun perin ollut viisi rakenteeltaan erilaista kiveystä ja röykkiötä. Näistä funktioltaan epäselvät röykkiöt I, IV ja V on kaivettu ja niiden on todettu olevan ainakin osin rautakautisia. Röykkiöistä IV ja V ei ole enää näkynyt merkkejä vuoden 1972 tarkastuksessa. (Kulttuuriympäristön palveluikkuna; Tampereen museoiden Siiri-tietopalvelu. Viimeksi käyty 10.12.2023.)

Inventointialueen läheiset historiallisen ajan kohteet sijaitsevat samassa keskittymässä rautakautisten kohteiden kanssa. Ne ovat historiallisen ajan kyläpaikat Jankankatu 19 (1000024592) ja Takahuhti (1000024615) sekä moniperiodinen asuinpaikkakohde Provasti (Pappila) (1000040453). Jankankatu 19:n historialliseen Takahuhdin kylään liittyneet kulttuurikerrokset ovat suurelta osin tuhoutuneet myöhemmän maankäytön yhteydessä. Takahuhdin kyläpaikka (kiinteä muinaisjäänkö) tunnetaan jo vuodelta 1390 olevista kirjallisista lähteistä ja liittyy myös yllä mainittuun historiallisen ajan kyläasutukseen. Lisäksi samalla alueella on sijainnut nykyään poistettu kiinteä muinaisjäänkö Takahuhdin (1000027955) historiallinen kyläpaikka. (Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Viimeksi käyty 7.7.23.) Provastin asuinpaikkakohteelta on löydetty 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella irtolöytöinä kaksoistaltoa (KM2519: 252) ja tuluskivi (KM6865: 19). Sami Ranisen mukaan paikka on myös arkeologisesti potentiaalinen historiallisen ajan asuinpaikka (Raninen 2016: 164–166).

Saman kohdekeskittymän alueella olevalta pellolta on löydetty metallinetsinnässä vuonna 2020 historiallisen ja modernin asuinpaikkajätteen ohella yksi tunnistamaton kupariseosesineen katkelma, viikinkiaikaisen leijonasoljen katkelma ja viikinkiajan ns. massiivisen rannerenkaan katkelma (KM44420: 1–3). Löytöpaikan kohdetunnus on Ristinarkku, Loimala (1000039374). (Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Viimeksi käyty 7.7.23.)

Lisäksi alueesta noin 800 metriä koilliseen sijaitsee historiallinen Leinolan kyläpaikka (1000037396), joka on osin tuhoutunut. Leinolan kylä syntyi myöhäiskeskiajalla ja siinä oli vuonna 1540 viisi taloa (Suvanto 1988: 222; Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Viimeksi käyty 7.7.23).

Tutkimusalueen tutkimushistoria

Jouko Rätty inventoi Tampereen kaupunkia vuonna 1971. Tampereen kaupunkia inventoivat myös Teija Nurminen ja Ulla Rajala vuonna 1994 ja vuonna 2016 Sami Raninen. Inventointialueella ei ilmeisesti ole liikuttu näiden inventointien yhteydessä.

4 Menetelmät

Esitöiden aikana käytiin läpi alueen maankäyttöhistoriaa historiallisten kartta-aineistojen avulla. Kartta-aineistoja haettiin Kansallisarkiston ja Maanmittauslaitoksen digitaalisista arkistoista. Kartat on asemoitu Maanmittauslaitoksen taustakartan päälle QGIS-ohjelmalla. Lisäksi käytiin läpi Maanmittauslaitoksen rinnevarjosteaineistoa arkeologisesti kiinnostavien ilmiöiden havaitsemiseksi. Geologian tutkimuskeskuksen tuottama maaperäaineisto tarkastettiin ja alueella tehtyjä ympäristö selvityksiä silmäiltiin läpi sekä ympäristön vesistöhistoriaa käytiin läpi *Tampereen historia 1* -teoksesta (Alhonen et al. 1988). Esitöiden aikana selvitettiin alueen arkeologista kulttuuriperintöä Museoviraston ylläpitämästä Kulttuuriympäristön palveluikkunasta sekä aikaisemmista arkeologisista tutkimusraporteista.

Inventoinnin maastotyöt suoritettiin FM arkeologi Kalle Luodon ja arkeologian opiskelijan HuK Meri Leppäsalko toimesta 11.8.2023. Maastossa tarkasteltiin silmämääräisesti alueen vahvan maankäytön alla olleet rakennetut alueet ja havainnot kirjattiin ylös sanallisessa muodossa. Alueen kesannolla olevat pellot tarkastettiin silmämääräisesti, koekairauksin, -pistoin ja -kuopin. Kaikki havainnot kirjoitettiin ylös sanallisesti, GPS-laitteella (Garmin Gpsmap 66s) sekä valokuvaamalla. Lisäksi maastotöiden apuna käytettiin metallinilmaisinta. Metallinilmaisimella käytiin systemaattisesti läpi alueen lounaisosan peltoalueella sijaitsevaa korkeampaa terassialuetta. Alueella suoritettiin metallinilmaisinhavainnoinnin lisäksi kairauksia T-piikillä sekä kaivettiin useita lapionpistoja ja muutamia koekuoppia.

Raportointivaiheessa analysoitiin maastotöiden yhteydessä kerätty aineisto sekä laadittiin raportti ja siihen liittyvät kartat. Raportin koordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FIN - järjestelmän mukaisina. Inventointiin liittyvät digitaalivalokuvat ja raportin alkuperäiskappale on arkistoitu Heilu Oy:n arkistoon Tampereella.

5 Vanhat kartat

Takahuhdin isojakokartassa (1763–1785) erottuu muutama talojen välinen rajalinja. Kartan etelälaitaan on myöhemmin lisätty vuonna 1882 valmistunut Tampere – Haapamäki rautatie, joka vaikuttaisi levenevän alueen keskivaiheilla. Levennyksen kohdalla on voinut olla seisake, mutta maastotöiden aikana seisakkeesta ei havaittu jälkiä. Kuninkaan kartastosta (1776–1805), pitäjänkartassa (1850), Kalmbergin kartastossa (1855–56), Pirkkalan kihlakunnankartassa (1878) ja Messukylän kunnan kartassa (1889) alueelle ei ole kartoitettu mitään merkittävää. Näissä kartoissa alueen luoteiskulmaan osuu luoteessa sijaitsevan pellonkulmaa. Messukylän kunnan kartan (1889) asemointi heittää hieman ja alueen sijainti kartalla on lännempänä. Kartalla alueen läpi kulkeva rajalinja on alueen itäpuolella, kuten muissa kartoissa. Ala-Heikkilän nimi esiintyy vuoden 1906–07 pitäjänkartassa selvitysalueella, mutta rakennuksia siihen ei ole merkitty. Selvitysalue on muuttunut lähes kauttaaltaan peltomaisemaksi. Kartalla näkyy kaksi pohjoiseteläsuunnassa kulkevaa palstarajaa Loimaan, Ala-Heikkilän ja Finnin palstojen välissä ja selvitysalueella risteilee pienimuotoisia kulkuväyliä. Lisäksi Kartalla näkyy rautatiessä levennys, mahdollinen seisake. Senaatinkartaston (1912) kartalla näkyvä Ala-Heikkilän talo on alueen luoteiskulmalla. Senaatinkartalla näkyy lisäksi alueella kulkeva tie.

Pitäjänkartassa (1937) näkyvät Ala-Heikkilän talo sekä samat palstarajat, jotka näkyivät jo vuosien 1906–07 pitäjänkartassa. Lisäksi alueella risteilevät pienimuotoiset kulkuväylät ovat jo merkattu teiksi vuoden 1937 karttaan. Kyseisien teiden pohjista pyrittiin saamaan maastotöiden aikana kiinni tekemällä koekairauksia ja -kuopia alueilla, joilla tiet olisivat voineet kulkea. Vuoden 1937 pitäjänkarttaan merkityt tiet ovat peruskartassa vuodelta 1953 suurimmaksi osaksi hävinneet ja teistä on enää jäljellä Kässälän suunnalta selvitysalueen länsireunan keskivaiheilta alueen keskellä sijaitseville rakennuksille kulkeva tie. Alueen luoteiskulmalla sijaitsee Ala-Heikkilän rakennuksien välillä kulkeva pihatie. Kyseiset pihatiet ovat nykyään asfaltoitua tonttia, jolla sijaitsee rengasliike ja autoromuttamo.

Historiallisessa ilmakuvasta vuodelta 1946 ilmenee, kuinka alue on ollut valtaosin maatalouskäytössä ja peltojen täyttämää. Verrattaessa nykytilannetta kuvastavaan ortokuvaan alueen peltoala on pienentynyt selvästi noin neljäsosaan 1900-luvunpuolivälistä.

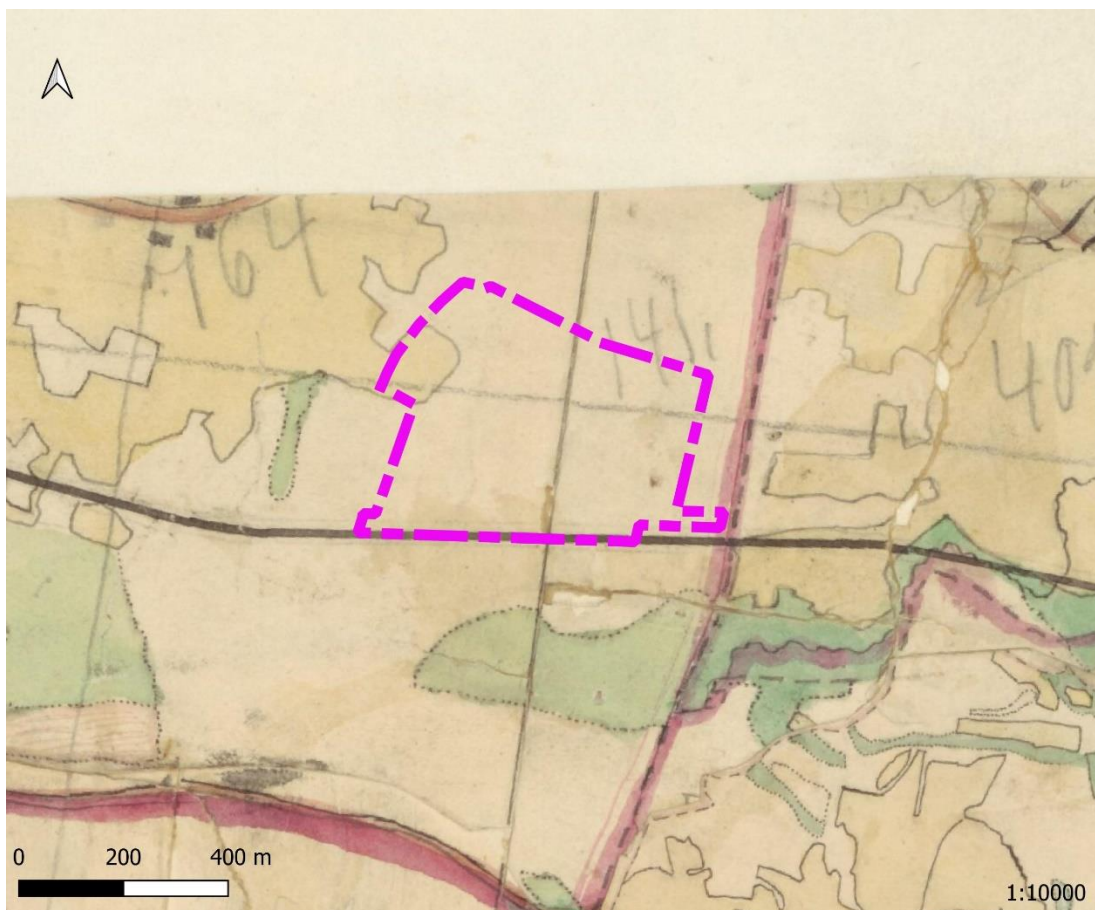

Kartta 2. Ote Takahuhdin isojakokartasta (1763–1785). Selvitysalueen rajat merkittynä violetilla katkoviivalla.

Kartta 3. Kartassa selvitysalueen suurpiirteinen sijainti merkattuna ympyrällä. Kahdesta karttaotteesta koottu ote Kuninkaan kartastosta 1776–1805.

Kuvien lähde Harju, Erkki-Sakari 2012: Kuninkaankartasto Etelä-Suomesta 1776–1805: 343–344.

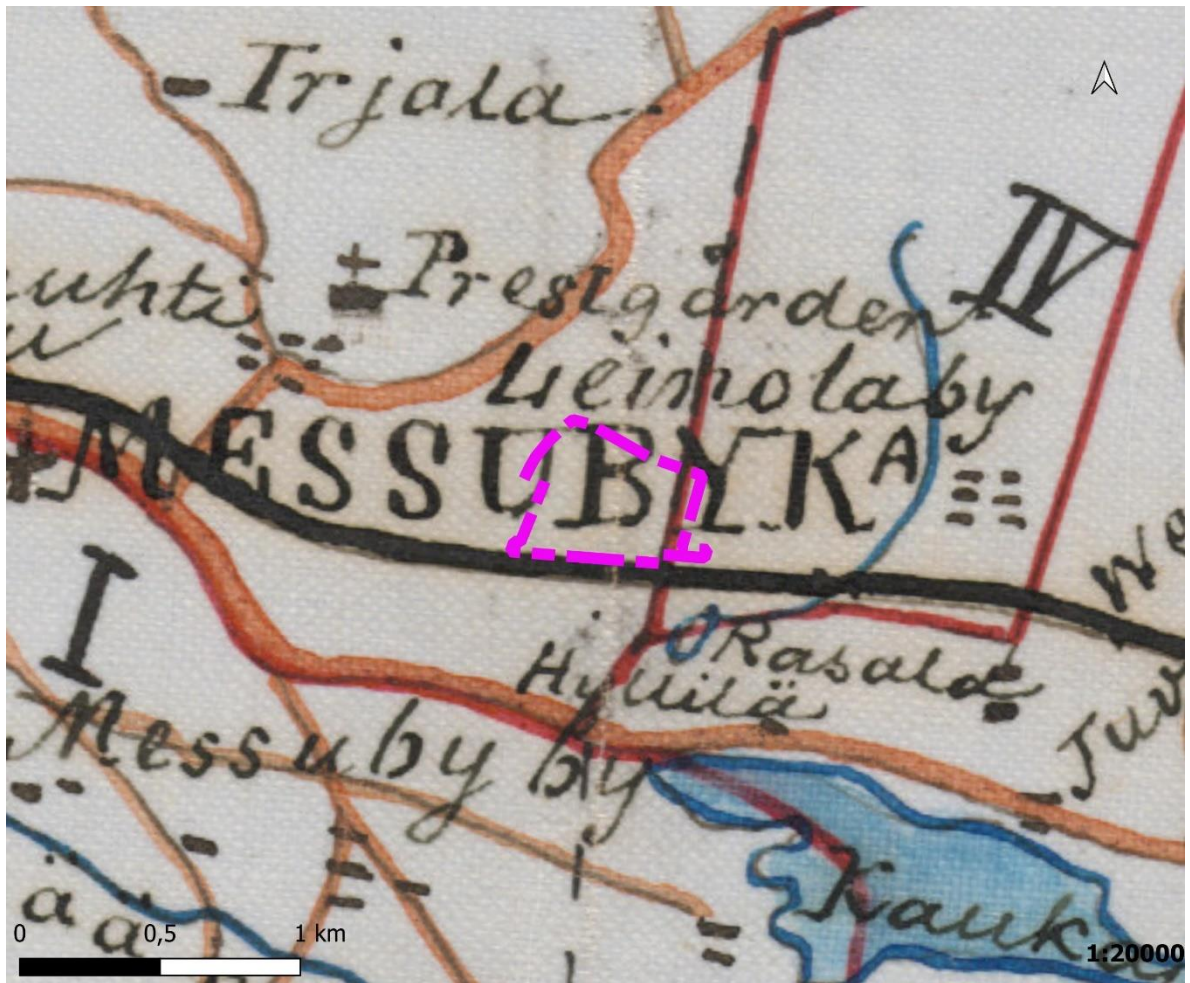
Kartta 4. Ote pitäjänkartasta (1850). Selvitysalue merkittynä violetilla katkoviivalla.

Kartta 5. Otteessa esitettyä Messukylän ja Takahuhtin alue Kalmbergin kartastosta (1855–56). Kartassa selvitysalue merkittynä violetilla katkoviivalla.

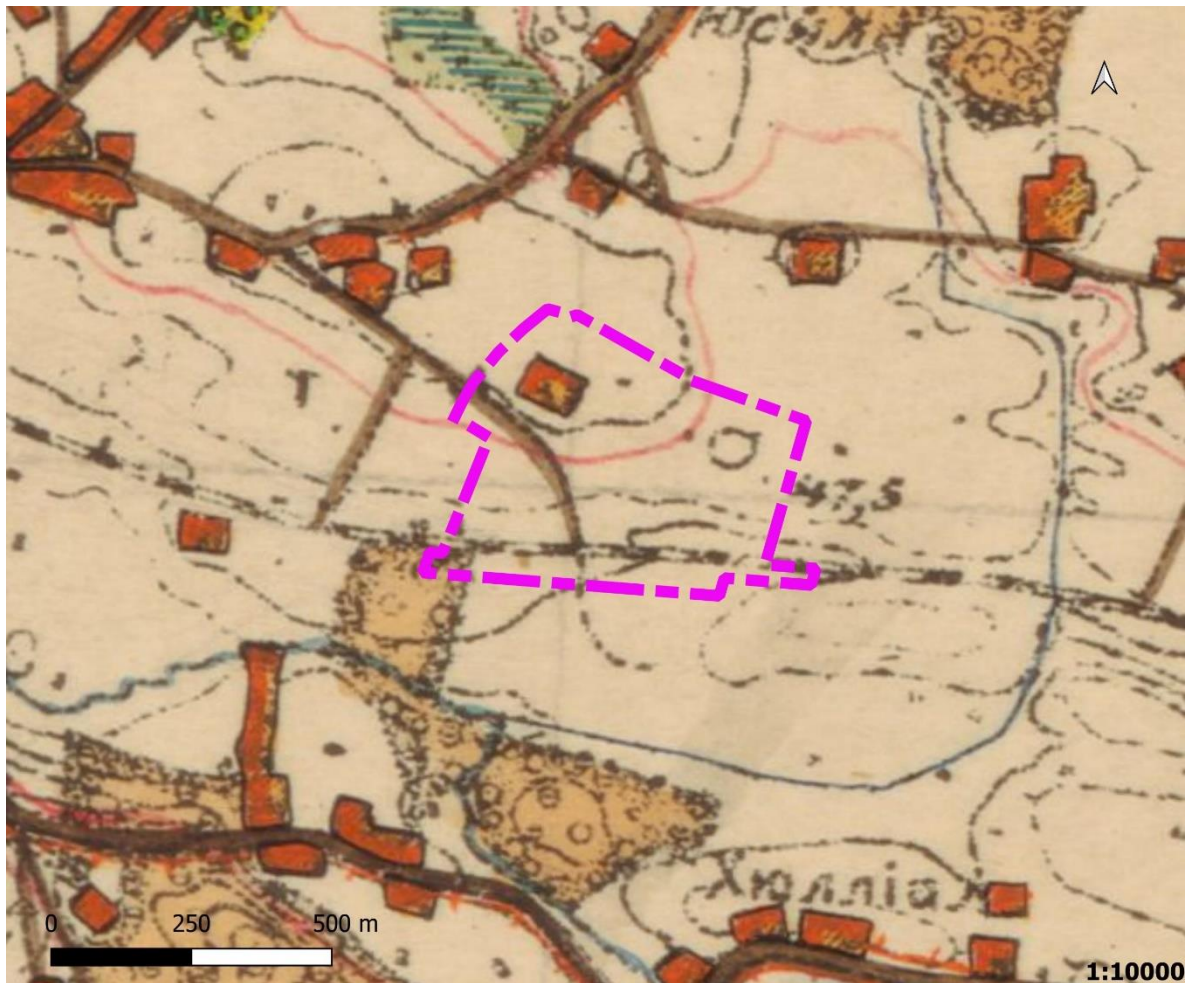

Kartta 6. Pirkkalan kihlakunnankartta 1878. Kartta ei asemoidu täydellisesti. Selvitysalueen eteläraja on linjassa rautatien kanssa. Selvitysalue merkittynä violetilla katkoviivalla.

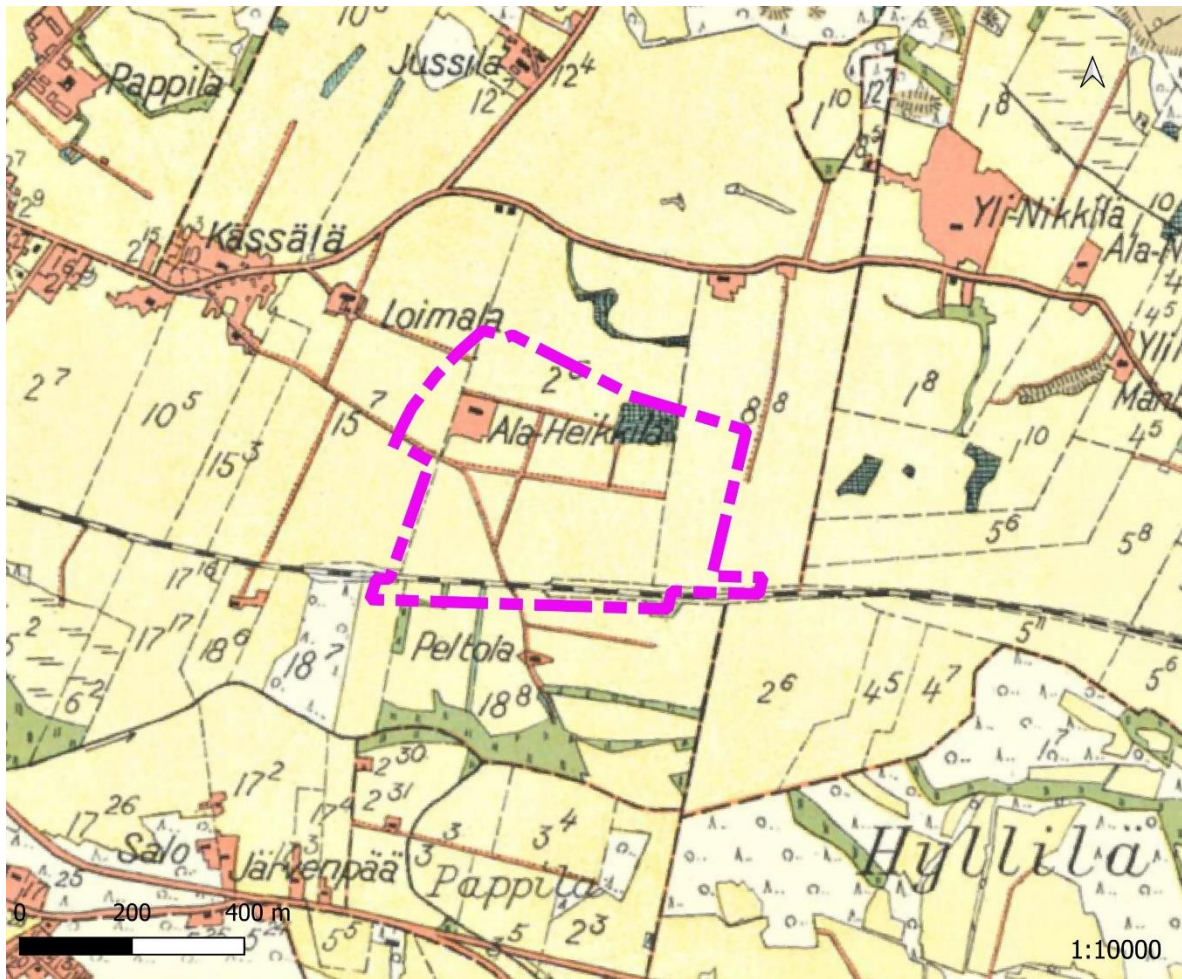

Kartta 7. Ote Messukylän kunnan kartasta (1889). Selvitysalue merkittynä violetilla katkoviivalla.

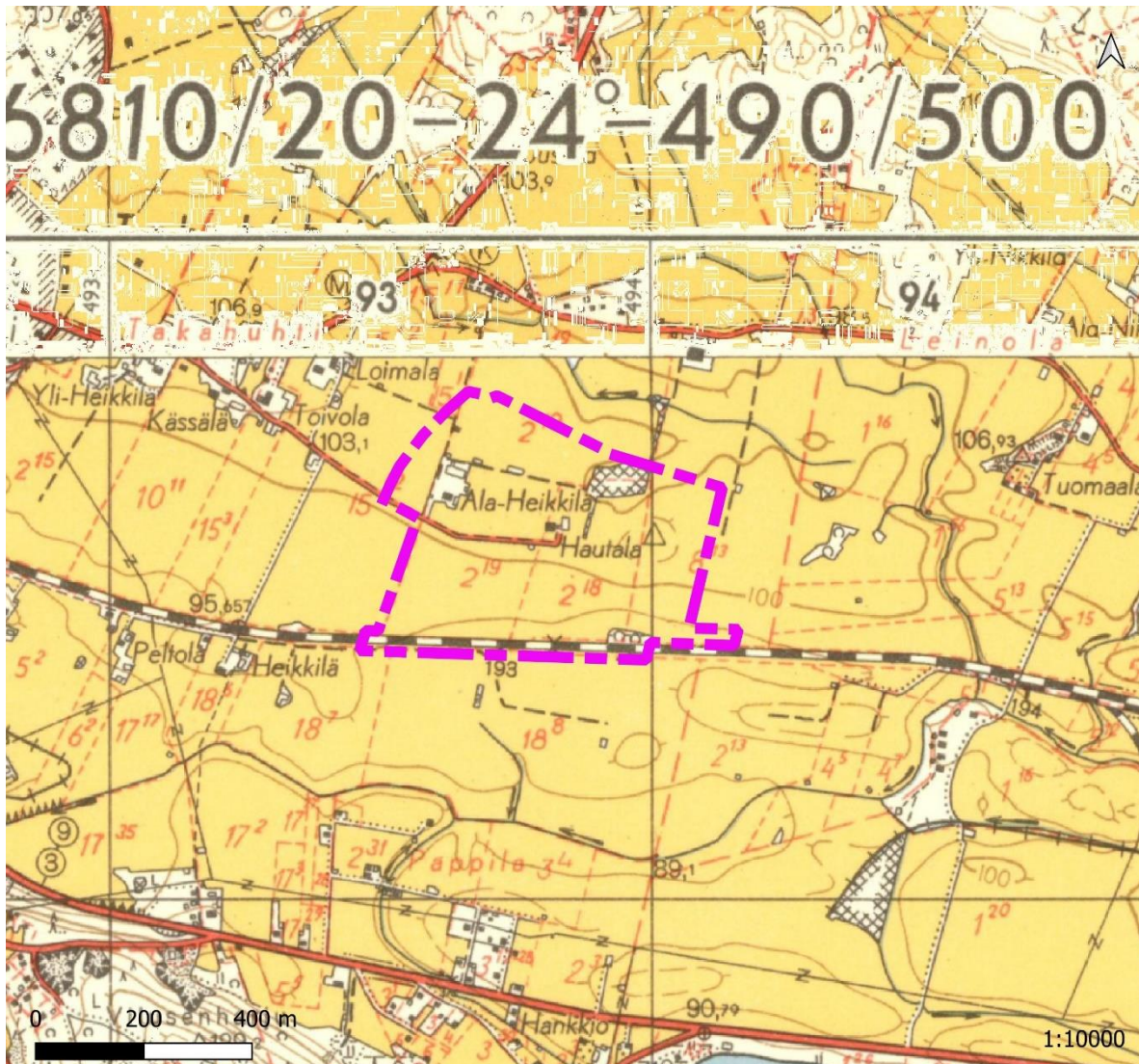

Kartta 9. Ote senaatinkartastosta 1912. Senaatinkartasto on suurpiirteinen. Selvitysalue merkittynä violetilla katkoviivalla.

Kartta 10. Ote vuoden 1937 pitäjänkartasta. Selvitysalue merkittynä violetilla katkoviivalla.

Kartta 11. Ote peruskartasta vuodelta 1953. Selvitysalue merkittynä violetilla katkoviivalla.

Kuva 2. Tampereen kaupungin historiallinen ilmakeku vuodelta 1946. Selvitysalue violetilla katkoviivalla merkittynä.

Kuva 3. Tampereen kaupungin ortokuva. Selvitysalue violetilla katkoviivalla merkittynä.

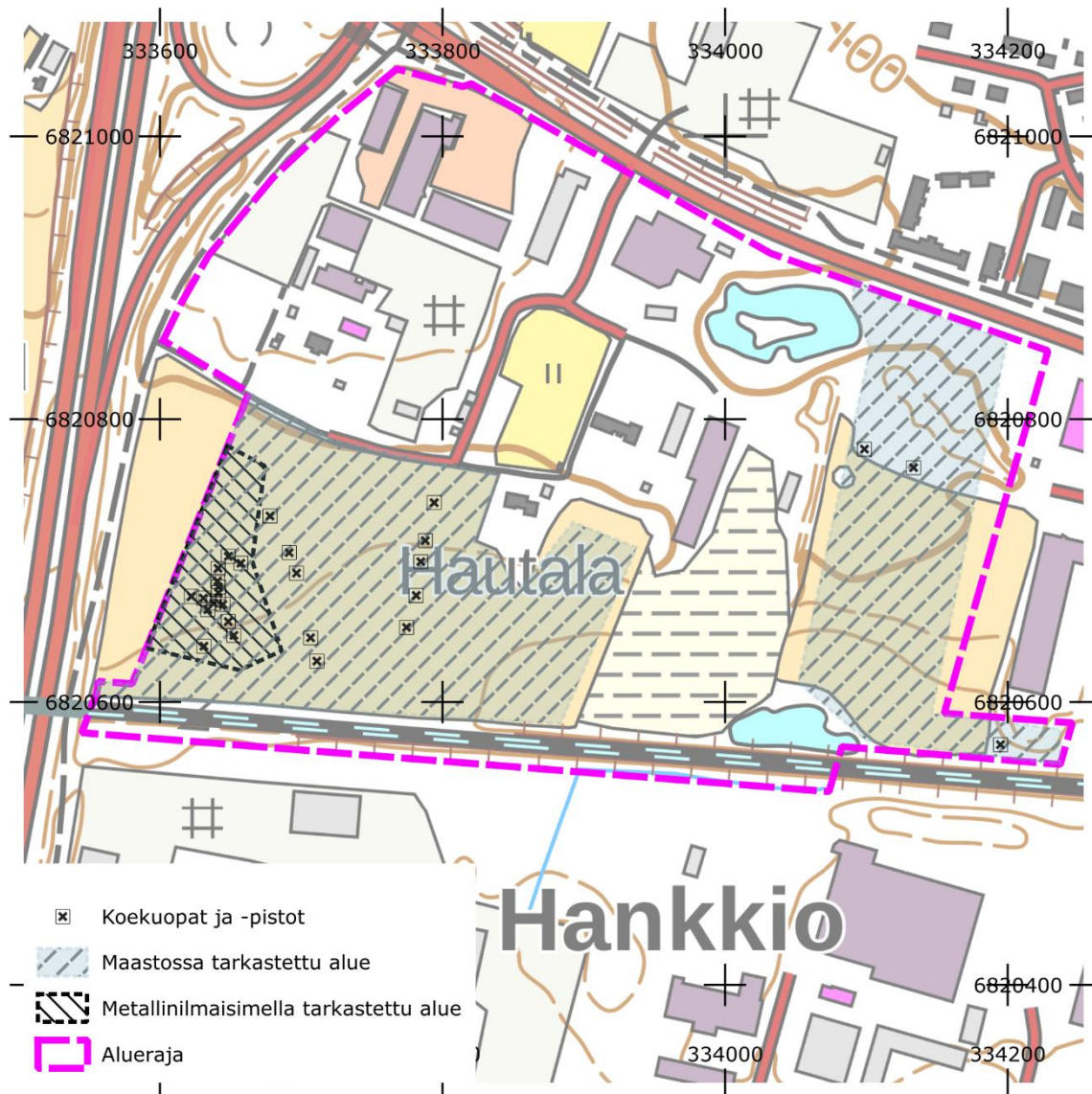
Kuva 4. Maanmittauslaitoksen rinnevarjoste. Selvitysalue violetilla katkoviivalla merkittynä.

6 Maastotyöt

Metallinilmaisimella käytiin systemaattisesti läpi alueen lounaisosan peltoalueella sijaitsevaa korkeampaa terassialuetta. Aluetta käveltiin kaistoissa edestakaisin kulkemalla alueen korkeuskäyriä vasten. Tutkimuksen yhteydessä havaittiin, että alueella oli runsaasti modernia metallipitoista roskaa ja metallinilmaisinta käytettiin arvometalleja suosivin asetuksin. Havainnoista kaivettiin ylös kaikki arvometalliin viittaavat signaalit, jotka tutkimuksen aikana paljastuivat suurikokoisiksi alumiini- tai rautapitoisiksi roskiksi. Myös lyijypitoisia nuoria metalliesineiden fragmentteja löytyi muutamia. Kaikki metallinilmaisimella tehdyt havainnot viittasivat alueen käyttöön 1900-luvulla.

Alueella suoritettiin metallinilmaisinhavainnoinnin lisäksi kairauksia T-piikillä sekä kaivettiin useita lapionpistoja ja muutamia koekuoppia. 1937 pitäjänkartalla alueella kulkeneista teiden pohjista pyrittiin saamaan maastotöiden aikana kiinni tekemällä koekairauksia ja -kuoppia alueilla, joilla tiet olisivat voineet kartan perusteella sijaita.

Koekuopat sijoitettiin alueen potentiaalisimpaan osaan peltoalueen länsiosaan. Suurin osa kuopista oli kooltaan noin 30 x 30 cm ja syvyydeltään noin 30–40 cm. Koekairauksilla ja -kuopilla ei saatu maastotöiden aikana havaintoa rakenteista tai kulttuurikerroksista: alueen peltokerrokset olivat multaa ja pohjalla savea. Lapionpistoja kaivettiin useita metallinilmaisinhavainnoinnin yhteydessä. Koekuopista ja -pistoista ei tehty havaintoja mistään kiinteään muinaisjäännökseen viittaavasta, kuten kulttuurikerroksista tai rakenteista.

Kartta 12. Maastossa tarkastettu alue ja koekuopat. MK 1 : 5000.

7 Kohteet

Alueelta ei tunnettu ennestään muinaisjäännöskohteita, eikä uusia kohteita havaittu tutkimuksen yhteydessä.

8 Tulokset

Alueella ei havaittu uusia mahdollisia muinaisjäännös- tai kulttuuriperintökohteita. Alue on isolta osin modernin maankäytön muokkaamaa ja potentiaalisia alueita säilyneille muinaisjäännös- tai kulttuuriperintökohteille ei peltoaluetta lukuun ottamatta oikeastaan ollut. Inventoitu alue oli ollut maatalouskäytössä vuosikymmeniä, ja alueeseen kohdistunut kyntötoiminta on voinut vaikuttaa mahdollisten kohteiden säilymiseen negatiivisesti. Myöskään tutkimuksen aikana tehtyjen esinelöytöjen perusteella ei voida todeta alueella olevan mitään arkeologisesti kiinnostavaa. Alueelta ei tunnettu aikaisemmin eikä myöskään inventoinnissa löydetty muita kulttuuriperintökohteita.

Tampereella 11.10.2023

Kalle Luoto

9 Lähteet

Kartat ja muut sähköiset lähteet/aineistot

Geologian tutkimuskeskus

Maaperä 1:20 000/1:50 000. <https://gtkdata.gtk.fi/maankamara/#>. Viimeksi käyty 6.7.2023.

Kansallisarkisto | Asiointipalvelu Astia (narc.fi).

Karttakokoelma (HMA). B TALOUDELLISET KARTAT. Bb Peruskartat. Bb2 Peruskartta. 2123:11 Messukylä (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 10.12.2023.

Karttakokoelma (HMA). B TALOUDELLISET KARTAT. Bc Muut kartat. Bc2 Pitäjänkartat. D I:4 Messukylän kunnan kartta (1889-1889). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 10.12.2023.

Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Ia.* Pitäjänkartasto. 2123 11 Ia.* -/_- _2 Messukylä (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 10.12.2023.

Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Ica. Kihlakunnankartasto. MHA, Ica. 34 Karta öfver Birkkala härad i Tavastehus län. (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 10.12.2023.

Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma) - XIX-XX 24-25 [Tampere], jakso 1; Kansallisarkisto. Viitattu 10.12.2023.

Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Ia.* Pitäjänkartasto. 2123 11 Aitolahti, Messukylä (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 10.12.2023

Maanmittauslaitos, Kiinteistötietojärjestelmä

Messukylä 21:F. Separat förrättningskarta, kartdel a, storskifte, Taka-huhti by, skog och utmark (1763 - 1785).

Kansalliskirjaston Doria-julkaisuarkisto

Pitäjänkartta, Messukylä. Maanmittaushallituksen kartografinen toimisto, 1937 (Maanmittaushallituksen kivipaino) 1937. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2015-00008537>.

Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.

Kalmbergin kartasto 1855–56. Kalmberg, G.A. C Public domain. Viitattu 31.8.2023.

Maanmittauslaitos, Historialliset ilmakuvat.

https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/?zoomLevel=1&coord=525406_7159061&mapLayers=801+100+default,3400+100+ortokuva:indeksi×eries=1950&noSavedState=true&showIntro=false&lang=fi. Viimeksi käyty 7.7.2023.

Museoviraston Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Kulttuuriympäristön palveluikkuna (kyppi.fi).

Tampereen museoiden Siiri-tietopalvelu. Tampereen museot - Etusivu.

Raportit

Luoto, Kalle 2011. Pirkanmaan historiallisesti merkittävät tiet. Karttaselvitys. Pirkanmaan maakuntamuseo.

Nurminen, Teija ja Rajala, Ulla 1994. Tampereen kaupungin inventointi. Tampereen museot. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

Räty, Jouko 1971. Tampereen muinaisjäännökset. Tampereen alueen, paitsi Teiskon kaupunginosa, inventointi. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

Raninen, S. 2016. TAMPEREEN KANTAKAUPUNGIN ARKEOLOGINEN INVENTOINTI 2016–2017 Selvitys yleiskaavaa varten. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

Tuomainen, K. 2021. TAMPEREEN VEIJANMÄENKATU 20:N MAISEMAN JA RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SELVITYS 2021. Heilu Oy.

Kirjallisuus

Harju, Erkki-Sakari 2012. *Kuninkaankartasto Etelä-Suomesta 1776–1805*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Salo, U. 1988. Itä, länsi, etelä ja pohjoinen. Teoksessa *Tampereen historia 1*. Alhonen, P., Salo, U., Suvanto, S. & Rasila, V. (toim.) 329–345. Tampere: Tampereen kaupunki.

Suvanto, S. 1988. Talonpoikainen Tampere keskiajalta 1600-luvun puoliväliin. Teoksessa *Tampereen historia 1*. Alhonen, P., Salo, U., Suvanto, S. & Rasila, V. (toim.) 329–345. Tampere: Tampereen kaupunki.

Tuominen, T. 1994. *Takahuhti: Tampereen sydän*. Tampere: Ristinarkun omakotiyhdistys r.y. & Tampereen kaupunki.